XII. Moderniųjų laikų archeologija
Modern Age Archaeology

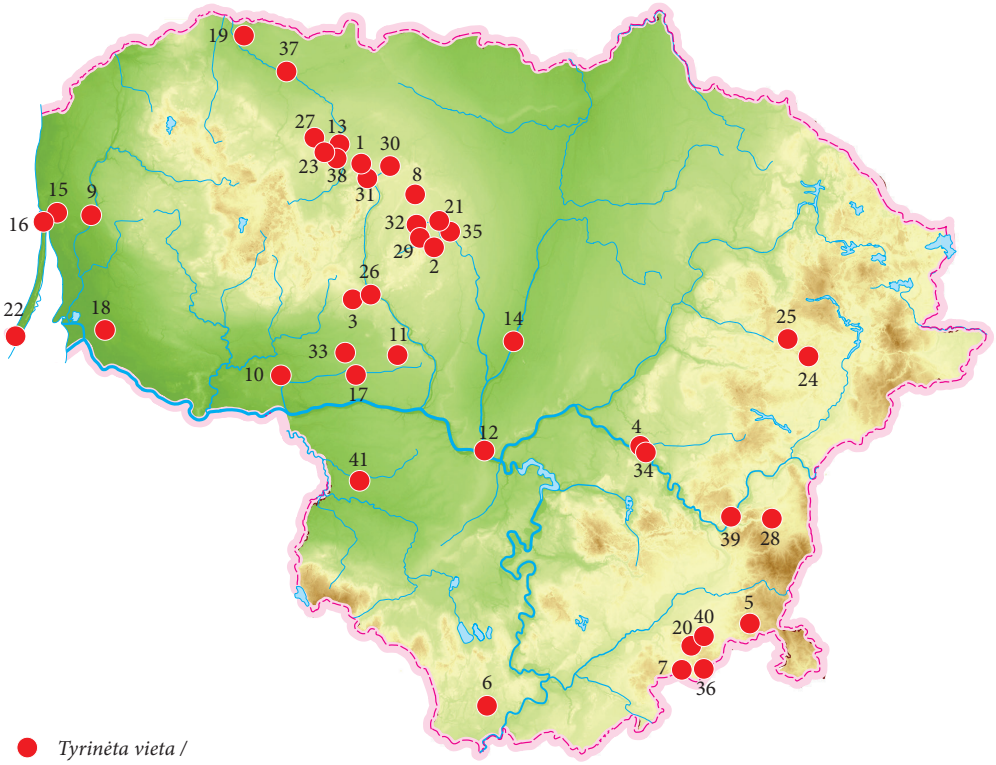

Tyrinėta vieta / Investigated site

1. *Arvydiškė*
2. *Bargailiai*
3. *Blinstrubiškiai*
4. *Čiobiškis*
5. *Dainiškės*
6. *Dulgininkai*
7. *Eišiškės*
8. *Gankiai*
9. *Gargždai*
10. *Globiai*
11. *Juodaičiai*
12. *Kaunas (žr. XV)*
13. *Ketūnai*
14. *Kėdainiai*
15. *Klaipėda (žr. XV)*
16. *Kopgalis*
17. *Lapgiriai*
18. *Macikai (žr. XV)*
19. *Mažeikiai*
20. *Miknakiemis*
21. *Mumšilis*
22. *Nida*
23. *Pamockė*
24. *Paibutiškis*
25. *Pašekštys*
26. *Plauginiai*
27. *Raudėnai*
28. *Sadūniškiai*
29. *Šaukotas*
30. *Šiauliai*
31. *Šemetiškiai*
32. *Šilai*
33. *Šimkaičiai*
34. *Viekšniai*
35. *Vilkiškė*
36. *Ustronė*
37. *Užpelkiai*
38. *Versekėlė*
39. *Vilnius (ir IX, XV)*
40. *Visinčia*
41. *Žečkalnis*

Diana Antropikaitė

Vokiečių karių kapų Juodaičiuose ekshumacija 2016 m.

2016 m. Jurbarko r., netoli Juodaičių miestelio (Juodaičių sen.) vykdyti II Pasaulinio karo vokiečių karių palaikų ekshumavimo darbai. Pirminių ir tiksliausių duomenų apie palaidojimą gauta iš tyrimų užsakovo – VDK. Tai buvo keli scheminiai vietovės ir kapavietės planeliai bei trumpa informacija apie vieno iš čia palaidotų karių mirties aplinkybes. Šias žinias patvirtino ir papildė įvykių liudininko, 1929 m. gimimo Juodaičių gyventojo Vladislovo Balčaičio atsiminimai, užrašyti kraštotyrininko Vinco Kriščiūno knygoje „Nekviesti“ (2013). Kadangi iš kelių šaltinių gauta informacija sutapo, nurodytoje vietoje nuspręsta atlikti tyrimus ir ekshumavimo darbus.

1944 m. rugpjūtį frontas sustojo ties Kalnujais. Ties Juodaičiais ėjo antroji ar trečioji fronto linija. Per visą apylinkę driekėsi apkasai. Rugpjūčio 7 d. Juodaičių apylinkėse prasidėjo mūšiai (Skridla A., *Juodaičių krašto istorija*, V., 2009, p. 74–75). Besitraukiantys vokiečiai įsitvirtino į V nuo Juodaičių, Mituvos šlaituose. Kitą dieną jie rusus nustūmė atgal iki Dubysos. Naktį frontas vėl ėjo per kaimą, ir pasistūmėjo Stakių link. Degė Juodaičių ir aplinkinių vienkiemių pastatai. Apgriauta Juodaičių bažnyčia, nes jos bokšte buvo įsitvirtinęs vokiečių snaiperis. Vokiečiams traukiantis, juos persekiojo keli rusų tankai. Juos pamušė traukdamasis vienas vokiečių savaeigis pabūklas „Leopard“. Spalio 9 d. fronto linija buvo pralaužta ir rusų kariuomenė patraukė Raseinių link.

Remiantis turima informacija, palaidojimo vieta yra apie 2 km į P nuo Juodaičių, buvusioje Šagžų sodyboje, kurios vietoje šiuo metu yra dirbami laukai. Nuo dabartinio kelio Juodaičiai–Girkiai į sodybą per Gervardės upelį vedė kelias. Prie šio keliuko ir upelio sankirtos buvę palaidoti 6 vokiečių kariai. Nurodoma, kad vienas iš čia palaidotų karių miręs 1944 m. rugpjūčio 3 d. tvarstymo punkte prie Lesčių kaimo (Raseinių r., Ariogalos sen.) (VDK archyvas). Taigi palaikai buvo nugabenti apie 15 km į V iki palaidojimo vietos prie Juodaičių. Greičiausiai traukiantis frontui vietoje palaidoti mirusįjį nebuvo laiko ir galimybių. Anot V. Balčaičio, Šagžų sodyboje buvo įrengta karo ligoninė. Vieną rytą vokiečiai jį pasikvietę palaidoti mirusiųjų. Iškasta kapo duobė buvusi skirta 5 kariams, tačiau V. Balčaitis atsimena tik 3 palaidotus.

Spėjamoje palaidojimo vietoje ištirta viena 27 m^2 ploto perkasa. Po 30–40 cm storio arimo sluoksniu pasiektas įžemis (priemolis). Jame neryškiai išsiskyrė 4 kapų duobės, buvusios vienoje eilėje, orientuotoje R–V kryptimi palei seną kelią. Duobės užpildytos maišytu molio ir smėlio gruntu su neryškiomis juodžemio priemaišomis. Iš viso ekshumuoti 6 karių palaikai, t. y. tiek, kiek buvo nurodyta VDK informacijoje. 3 kariai palaidoti atskirose apie 2x0,6 m dydžio kapų duobėse. Kitiems 3 iškasta bendra apie 2x2 m dydžio duobė. Greičiausiai apie šią duobę ir kalbėjo V. Balčaitis. Mirusieji laidoti aukštielninki, galvomis į Š, 40–90 cm gylyje. Individas 1 atidengtas tik apie 40–50 cm gylyje, nuo armens skeletą skyrė tik 10–15 cm įžemio tarpas (1 pav.).

Tik prie 2 iš 6 palaikų rasta negausių aprangos liekanų – metalinių ir plastikinių sagų, geležinių drabužių kabliukų, batų. Likusieji buvo su atpažinimo žetonais arba visai be daiktų. Beveik po visų palaikų skeleto kaulais kapų duobių dugne buvo juosvos spalvos audinio – uniformos ar palapinsiaustės – liekanų. Aptikti

1 pav. Atkastas individas 1. D. Antropikaitės nuotr.

Fig. 1. Unearthed individual 1.

2 pav. Individas 1 su abiejų šlaunikaulių lūžiais ir įtvarų liekanomis. D. Antropikaitės nuotr.

Fig. 2. Individual 1 with fractures in both femurs and the remains of splints.

3 pav. Kojų įtvarų liekanos: geležinės įtvaro dalys, medinė lentelė, tvarsčiai. U. Bandzevičiaus nuotr.

Fig. 3. The remains of leg splints: and iron splint elements, a wooden plank, bandages.

4 perlaužti atpažinimo žetonai. Iš jų galima spręsti, kad kariai priklausė pėstininkų ir motorizuotųjų pėstininkų (panzergrenadierių) daliniams. Labai negausūs radiniai, ekipuotės daiktų trūkumas leidžia spręsti, kad čia laidoti kariai iš artimiausios karo ligoninės ar tvarstymo punkto, kuris, anot vietinių gyventojų, buvo Šagžų sodyboje. Toliausiai nuo keliuko ir upelio sankirtos esantis greičiausiai paskutinis kapas buvo įrengtas paskubomis – palyginus su kitais kapais, nežymiai skiriasi jo orientacija bei duobės gylis, be to, mirusysis palaidotas su uniforma ir batais, abiejų kojų įtvarais (2 pav.).

Palaikai prastai išlikę – smulkesni ar plonesni kaulai suminkštėję, ilgųjų kaulų epifizės aptrūnijusios, kaukolės įskilusios. Nuo drėgmės ar kitų grunto savybių deformuoti net keli žetonai. Palaikai 18–35 m. amžiaus vyrų (2 individų amžius nenustatytas dėl prastai išlikusių kaulų). 3 karių skeletuose fiksuoti su dideliu fiziniu krūviu susiję pakitimai: slanksteliuose aptikta Šmorlio mazgų, kurie daugiausia koncentruojasi VI–XI krūtinės slanksteliuose, ir artritinių

pakitimų. Vieno individo kaklo slanksteliuose fiksuotas ankilozės atvejis. 3 mirusieji buvo su raktikaulių *rhomboid fossa*, 2 – su įgimtais kryžkaulio nervinio vamzdelio defektais *spina bifida ar spina bifida occulta*. Dviejų karių šlaunikauliuose fiksuoti lūžiai. Vieno iš jų abiejų šlaunikaulių lūžiai buvo sutvirtinti medine lenta ir geležiniu įtvaru (3 pav.).

Palaikai bus perlaidoti Kauno Aukštųjų Šančių karių kapinėse kartu su kapuose aptiktomis negausiomis ir prastai išlikusiomis aprangos liekanomis.

The 2016 Exhumation of German Military Graves in Juodaičiai

In 2016, a 27 m^2 trench was excavated in the vicinity of Juodaičiai (Jurbarkas District) and the remains of six Second World War German soldiers exhumed. This is the legacy of a dressing station created at the former Šagžas farmstead in August 1944.

Four grave pits arranged in a single row were discovered. Three pits, each roughly 2 x 0.6 m in size, contained individual burials (Fig. 1). Another three soldiers were interred in a single, roughly 2 x 2 m pit. The remains were found at a depth of 40–90 cm. A few clothing remnants were discovered near only two sets of remains. The rest had only identification tags (4 tags) or nothing at all. Blackish cloth, the remains of uniforms or ponchos, lay under almost all of the bones of the remains at the bottom of the grave pits. The soldiers probably belonged to infantry or motorised infantry (Ger. *Panzergrenadier*) units. The remains belonged to 18–35 year-old males. Changes and defects associated with heavy physical loads were recorded. Fractures were recorded in the femurs of two soldiers. The fractures of both femurs of one of them had been stabilised by a wooden plank with iron fittings (Figs. 2, 3).

Diana Antropikaitė,
Ingrida Čičiurkaitė

Vokiečių karių kapavietė Dainiškėse

2017 m. Dainiškėse (Šalčininkų r.) vyko II Pasaulinio karo vokiečių kapų ekshumavimo darbai. Informacijos apie kapavietę suteikė Mažųjų Sėlų kaimo gyventoja Genoefa Suckiel, g. 1939 m. Anot jos, 1944 m. vasarą į R nuo Dainiškių kaimo esančią geležinkelio liniją kurį laiką saugojo vokiečių kariuomenės dalinys. Rudenį, atėjus tarybinei kariuomenei, šis dalinys išsisklaidė, kai kurie vokiečių kariai slėpėsi apylinkių miškuose. Besislapstančių vokiečių karių ieškoję raiti NKVD pareigūnai. Prie Dainiškių kaimo esančiame miške slėpėsi du vokiečių kariai. Šie kartais padėdavo vietiniams gyventojams lauko darbuose. Vieną vakarą juos pamiške grįžtančius iš kaimo pastebėjo NKVD pareigūnai ir pradėjo šaudyti. Liudininkės teigimu, vienas vokiečių karys nušautas iš karto. Antrąjį, sunkiai sužeistą į pilvą, rado tuo metu laukuose dirbę ir šūvius išgirdę kaimo gyventojai. Jis dar spėjo ištraukti iš kišenės savo šeimos nuotrauką ir taręs kelis atsisveikinimo žodžius, irgi netrukus mirė. Anot liudininkės, nuotraukoje buvo įamžinta jo žmona ir du maždaug 5 m. amžiaus vaikai. Kaimo gyventojai, iškasę vieną bendrą duobę pamiškėje, mirusiuosius palaidojo. Kapo duobės dugną gyventojai iškloję šiaudais, o mirusiųjų veidus uždengė iš namų atsineštomis skraistėmis. Tarp karius laidojusių vyrų buvo ir G. Suckiel tėvas, vėliau apie tai pasakojęs dukrai.

G. Suckiel nuolat rūpinosi karių kapaviete. Anksčiau ją žymėjo gyventojų pastatytas medinis kryželis. Šį vis nuversdavo nepatenkinti praeiviai, todėl vėliau kapavietė pažymėta iš civilinių kapinių atneštu geležiniu kryžiumi,